

İ'rab ve İ'rabın Manaya Etkisi Declension and Meaning in Arabic

الإعراب وأثره في المعنى

Dr. Fadlullah en-Nur Ali

Câmiat' ul-Sudan lil-Ulüm ve't-Teknolojiya, Kısmu' l-Lüğati'l-Arabiyye.

جامعة السودان للعلوم والتكنولوجيا – قسم اللغة العربية

Çev. Fikri GÜNEY

Gümüşhane Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Arap Dili ve Belagati Anabilim Dalı.

Eser Bilgisi / Article Info

التعريف بالدراسة

Araştırma makalesi / Research
article / ترجمة المقالة

Sorumlu yazar / Corresponding
author / الكاتب المسؤول

Dr. Fadlullah en-Nur Ali

Çev. Fikri GÜNEY

e-mail:

fikriguney@gumushane.edu.tr

Elektronik erişim / Online
available/

النشر الإلكتروني
21.06.2017

Anahtar kelimeler:

İ'rab

Eser

Mana

Keywords:

Declension

Effect

Meaning

الكلمات المفتاحية

الإعراب

الأثر

المعنى

Özet

İ'rab ve manaya etkisi konusu öteden beri önceki ve yeni dil âlimlerini çokça meşgul etmiş önemli konulardan biridir. Bu konuda birçok görüş ileri sürülmüştür. Onlardan bir kaç şöyledir; Bir kısmı i'rabın önemi ve manaya etki ettiği görüşünü savunur. Bir kısmı da cümlede bir öneminin olmadığı görüşündedir. Hatta cümleyi süsleme ve hareketlerinin art arda gelmesinden başka bir şey olmadığı görüşündedir.

Bu çalışmada önceki ve sonraki âlimlerin bu konudaki görüşlerini vereceğiz. Elde ettiğimiz delillerle de her görüşe cevap vereceğiz. Sonra da bu konuda önemli ve baskın görüşü zikredeceğiz.

Abstract

The issue of declension and its relationship with meaning in Arabic has preoccupied the thoughts of ancient and present-day Arab linguists. They gave various opinions of the significance of declension and its relationship with sentence meaning. While some recognize its importance, others deny it claiming that declension is a matter of decorative alternation of marks. In this paper, the researcher presented the various view points on declension; critically appraised the matter and took a clear stand on this vital issue.

الملخص

قضية الإعراب وأثرها في المعنى من القضايا التي شغلت علماء اللغة العربية قديماً وحديثاً، وذهبت آراؤهم فيها مذاهب شتى فمنهم من يرى أهمية الإعراب وأثره في المعنى، ومنهم من لا يرى أهمية له في الجملة؛ وإنما يأتي من باب تزيين الجملة أو تعاقب الحركات لا غير. في هذه الورقة البحثية سأحاول إيراد هذه الآراء سواء أكانت للقدماء أم المحدثين وتفنيد كل رأى بما توافر لدينا من معلومات ثم ترجيح الرأى الغالب في هذه القضية المهمة.

Giriş:

İnsana bilmediklerini kalemle öğreten Allah'a (c.c.) hamd olsun. Cevâmiul kelimi verdiği Peygamberine de Salat ve selam olsun.

İ'rab Arapçanın en belirgin özelliklerinden biridir. Hatta onun ayrılmaz bir özelliğidir. Önceki ve günümüz âlimleri bu konunun farklı yönlerini ele alarak sunmuşlardır. Bu çalışmada geniş anlamının tarifini yapmaya çalıştım ki Fesahat ve beyan derecesine ulaşsın. Âlimlerin görüşlerini bu tarif etrafında ele aldım. Bu görüşler iki kısma ayrılır:

Birincisi: İ'rabın manaya etkisi yoktur görüşüdür. Bu görüşü önceki âlimlerden Kutrub (Muhammed b. el-Müstenîr) temsil etmektedir. Sonraki âlimlerden İbrahim Enîs takip etmektedir. Âlimler onların getirdikleri görüşleri çürütecek cevaplar vermişlerdir.

Müsteşrikler de i'rabın rolünü inkâr eden görüşleri ele almışlardır. Önemsiz deliller getirmişler. Arap Dili âlimleri de bu görüşlere karşı deliller getirmiştir. Nitekim Arap dili alanında meşhur olmuş ve öne çıkmış bazı müsteşrikler cevap vererek direnmeye çalışmışlardır.

İkincisi ise: İ'rabın manada rolünün olduğu görüşüdür. Arap Dili âlimlerinin birçoğu bu görüştedirler. ez-Zeccâcî(v.337/949), İbn Cinnî(v.392/1001) ve İbn Fâris(v.377/987) gibi âlimler bunların başında gelir. Yeni dönemde İbrahim Mustafa bunlara tabi olanlardan biridir. Ancak o Fethanın çok kullanılması nedeniyle uygun olduğu görüşündedir ve bunu kural dışı kabul eder. Bu görüşü araştıran âlimler bu ifadenin ne anlama geldiğini anlamamışlardır.

Son olarak araştırmamı, önceki ve sonraki âlimlerin görüşlerini sunarken ulaştığım sonuçlarla ve bazı tavsiyelerle bitirdim.

Bu araştırmamın konuları:

İ'rab kavramının tarifi,

İ'rab olgusu etrafında görüşler,

İ'rab ve manaya etkisi etrafında âlimlerin görüşleri,

Birinci olarak İ'rab kavramının tarifi:

Lisânul-'Arab'da şöyle geçer: الإعراب و التعريب lafızlarının her ikisi de aynı manadadır. O da الإبانة (açıklamak ve izah etmek) anlamlarına gelir. أعرِبَ عَنْه لِسَانَهُ (sözünü açıkça söylemek), عَرَبَ أَي أَبَانَ وَ أَفْصَحَ (Açık ve seçik konuşmak) anlamına geldiği söylenir. أعرِبَ عَنِ الرَّجُلِ (Ona açıklama yapmak) anlamına gelir. İ'rab, açık ve seçik olması sebebiyle bu ad verilmiştir. أعرِبَ بِحِجَّتِهِ ifadesiyle (Onunla açık söyledi) demektir. Hiç kimseden çekinmedi. Bazıları da i'rab'ın nahiv anlamına geldiğini ancak "lafızlarla manayı açıklamak" anlamı taşıdığını söylerler. أعرِبَ كَلَامَهُ ifadesiyle İ'rab'da herhangi bir hata yapmadığını ifade etmektir.¹

* Sudan İlimler ve Teknoloji Üniversitesi, İnsanî İlimler ve İktisat Dergisi, 1. sayı 2012 Temmuz, ss.27-41.

¹ İbn Manzur, Ebu'l-Fadl Cemaluddin Muhammed b. Mükrim, Lisânul-'Arab, Dâru Sadr, Beyrut, أعرِبَ maddesi.

Kâmûsu'l-muhî't'de de şöyle geçmektedir: "İ'rab, bir şeyin açık ve seçik olmasıdır. İ'rab sözde asla hata yapmaktır."²

Bu iki tarife göre araştırmacı için i'rabın fesahat ve ibane ile bir irtibatının olduğu açıkça görülmüş olur. Ne zaman konuşmacı fasih ve açık seçik konuşursa muradını açıkça ifade etmiş olur. O da Arap olmayan biriyle fesahat'ta bir karine olduğu zaman duruma ait bir mu'rab olur. Şöyle ki, daima Arap'a inanır. "Kendisinin Arap olmayana kıyasla açıkça ifade etmeye gücü yeter." Acem (Arap olmayan) ise en azından Arap'a nazaran aciz olandır."³

İkincisi İ'rab olgusu etrafında:

İ'rab olgusu Arapçanın en özel özelliklerinden biridir. Bunu Sibeveyhi (v180/796)'nin kitabından anlıyoruz. Şöyle ki, kelimenin i'rabı ve i'rab alâmetleri konusunu anlatır ve şöyle der: "Ancak sana bu konuya dâhil olanları birbirinin arasını ayırmak için sekiz yolla anlattım. Bunlardan dört çeşidi âmilin meydana geldiği örneklerdir. Ondan ayrı olmayan hiç bir şey yok. Harfin üzerine bina edildiği şeyi, onda bir değişikliğin olmadığını açıklar. Her âmilin bir çeşidi olduğuna ve bu lafzın da i'rab harfi olduğunu açıkça beyan eder."⁴

Sibeveyhi'nin bütün bu önemli olanlara çağırmasının sebebi, Arap Dilinin açık ve seçikliğe netliğe teşvik eden bir dilin olduğunun önemini vurgulamak içindir. Bu nedenle i'rab, kelimelerin birbirleri ile olan ilişkilerinde net ve açık olmalarını sağlayan bir vasıta. Fasih bir Arap'ın hatalardan beri olarak kullandığı cümleleri oluşturur.

Bu olgu Arap Dilini, hassas düzeni sebebiyle diğer dillerden ayırır. Bu hassasiyet onu i'rab kaidelerinin sonuçlarına yönlendirir. "Kelimenin sonuna bitişen kısa sesli med'lerle temsil edilir. Çünkü ibaredeki görevini ve cümledeki unsurlarından sayılmasına işaret eder. Sâmi dil ailesinden hiç birinde bunun bir benzeri yoktur. Belki âramcada, ibranicede ve habeşçede basit bir etkisi vardır."⁵

Arap Dilinde i'rab konusunu konuşmak sadece Sibeveyhi ile kalmamıştır. Aksine birçok nahivci ve dilci de bu hakikati dillendirmekten çekinmemişlerdir. Arap dili büküntülü bir dildir. İ'rab ise dilsel terkipte (kuruluştaki) önemli bir unsurdur. Onsuz mana doğru anlaşılmaz. Bunu İbni Fâris şu ifadesiyle pekiştirir: "İ'raba gelince mana onunla öne çıkar, onunla konuşmacı amacına ulaşır, bu nedenle bir kişi şöyle söylesin; "ما أحسن زيد" büküntülü değildir. Ya da "ضرب عمر زيد" büküntülü olmadığı gibi maksadına da ulaşamaz."⁶ İbnFâris'in bu iki örneği de açıkça duyanın bu cümleleri anlaması mümkün görülmemektedir. Bu cümlelerden

² el-Feyrûzabâdî, Mecduddin Muhammed b. Yakup, *el-Kâmûsu'l-Muhî't*, tahk. Muhammed el-Bâkiî, Dâru'l-Fikr, Beyrut 1995, عرب maddesi.

³ Alûş, Dr. Cemil, *el-İ'râb ve'l-Binâ' Dirâseten fî Nazariyyeti'n-Nahwi'l-'Arabî*, 1.Bask, Müessesetü'l-Câmi'iyye, Beyrut 1997, 17-255.

⁴ Sibeveyhi, Ebû Bişr 'Omer b. 'Osmân, *el-Kitâb*, c.1, thk. Abdusselam Harun, Dâru'l-Kalem, Beyrut 1966, 13.

⁵ Vâfi, Dr. Ali Abdulvahid, *Fi Fıkhilluğa*, 8. Baskı, Dâru Nahdati Mısır, 210.

⁶ İbnFâris, ebu'l-Hasan Ahmed b. Fâris, *es-Sahibî fî Fıkhil-Luğa*, thk. Es-Seyyid Ahmed Sakr, matbaatu Halebi 1975, 310.

maksadın ne olduğunu anlayamaz. Fakat eğer ona “ ضرب عمرُ زيدًا ” dense, vuranın ve dövülenin kim olduğunu anlar. Burada önem İ'raba aittir.

Bu örneklerden araştırmacı için İ'rabın Arap dilindeki önemi ortaya çıkmıştır. Çünkü kapalılığı ve -İ'rab olmasaydı- dilde meydana gelebilecek karışıklığı gidermeye yardım eder. Buna ilaveten bu görüntü ile Arapçanın inceliği ve güzelliği ortaya çıkmış olur. İbn-i Kuteybe(v.276/889)'nin şu sözü de bunu destekler: “Allah Arabın İ'rabını kelamına yaydı, düzenini süsledi, manaları farklı olan iki yeterli sözü birbirinden ayırt edici yaptı. Fâil ve mef'ul gibi. Her ikisini de sadece İ'rab ile birbirlerine fiilin yeteceği durumda eşit halde ikisini de ayırmaz. Eğer biri “Bu katil kardeşimdir.” der, diğeri de “Bu kardeşimin katilidir.” derse; tenvin onun katil olmadığına delalet eder, tenvinin hazfi ise, onun katil olduğuna delalet eder.”⁷ Eğer burada irab olmasaydı durum bozulur. Çünkü kim bu meselede hüküm vermek isterse durum karışık olur. Fakat irab karışıklığı ve kapalılığı açığa çıkarır.

Arapçayı ve bu dili telaffuz edeni hatadan muhafaza etmek, bütün bunları Hicrî ikinci asrın âlimleri yaptı ve dil kurallarına İ'rab hareketleri yoluyla özenle önem verdi. Bu kuralları içeren kaideleri de kullandılar. Arap olmayanların dil kurallarını, Arapçanın özelliklerini kullanmasını sağladılar. Aynı zamanda bu dili, Arap olmayanların İslam'a girmeleriyle ve Araplarla karışmaları neticesiyle, kaybolmaktan da korudular.

Fakat İ'raba önem vermelerine -ki bu araştırmayla ortaya çıkmıştır- rağmen, bazı âlimler bu konuda İ'rabın Arapça cümledeki rolü konusunda iftira atmışlar ve kötülemişlerdir. Bu çalışma esnasında bu konuda var olan görüşleri açıkça belirtmeye çalışacağız.

Üçüncüsü İ'rab etrafında âlimlerin görüşleri:

Bu konuda âlimler iki gruba ayrılırlar:

Birinci grup: İ'rabın manada bir rolünün olduğunu inkar ederler. Ancak dilde başka bir illetin bulunduğunu söylerler. Bu görüşü “Kutrub”(v.206/821) (Muhammed b. el-Müstenir) temsil eder. Yenilikçilerden de Dr. İbrahim Enîs⁸ ve bazı oryantalistler savunur.

1. Kutrub'un görüşü:

Araplar kelimelerini (sözlerini) manaya delalet ettiği için İ'rab etmezler. Bunun farkı, çünkü, bazı isimler İ'rabda bir manada farklı gelebilir. Nitekim, İ'rab'da farklı, manada bir olan isimler de vardır. Zeccâcî'nin şu ifadesi buna delildir: “İfadelerinde İ'rab'da bir, manada farklı isimler, İ'rabda farklı manada bir isimler bulabiliriz. İ'rabı bir manası farklı olana “ وَأَنَّ زَيْدًا أَخُوكَ، وَلَعَلَّ زَيْدًا أَخُوكَ، وَمَا زَيْدٌ قَاتِمًا، وَمَا زَيْدٌ قَاتِمًا ” gibi, İ'rabı farklı manası bir olana ise; “ مَا زَيْدٌ قَاتِمًا ” gibi cümleleri örnek verebiliriz.”⁹

⁷ İbnKuteybe, Muhammed b. Abdullah b. Müslim, *Te'vîlu Müşkilî'l-Kur'ân*, Dâru't-Turâsî'l-Kâhire 1973, s. 14.

⁸ Kahire Mecmeu'l-luğa el Arabiyye'nin üyelerindendir. 1978 de vefat etmiştir.

⁹ ez-Zeccâcî, Abdurrahman b. İshak, *el-İdâh fî 'ileli'n-Nahvi*, thk. el-Mübarek, Mazin, 3.b., Dâru'n-Nefâis, Beyrut 1979, 91-159.

Ez-Zeccâcî'nin başka bir görüşü de; sözde bu hareketler sürati getirir. Söz birleştiğinde iki sakin'in bir araya gelmesinden kurtarmak içindir. Cümlede başka bir rolü yoktur. Şöyle der: "Araplar sözlerini; ismin vakf halinde sükûnu gerektirdiği için i'rab ederler. Eğer sükun ile vasl ederlerse vakf halinde de sükun gerekecekti. Vaslı dâhil ettiklerinde yavaşlatırlar. Vasl ederken hareke verme imkânları da varsa, harekelemeyi sükûn'dan sonraya bırakırlar ki söz (dengeli olsun) yerini bulsun. Görmüyor musun, sözlerini; harekeli-sakin, harekeliler ve sükun şeklinde kurarlar. Kelimenin çirkinliği sebebiyle iki sakini bir araya getirmezler. " بيت " kelimesi ile harekeli dört harfi bir araya getirmezler. Çünkü iki sakinin bir arada bulunması yavaşlatır harekeli harflerin de çokluğu acele ettirir. Sözlerindeki uzatma (düzeni) gider ve harekeyi sükunun peşinden (ardından) koyarlar.¹⁰

Kutrub'un ifadesi açıklamayı gerektirir. Çünkü i'rabın hedefi (amacı) hareketlerin ardından gelmesi ise, o zaman her konuşan hoşuna giden harekeyi getirir. Bu ise dili bozar. Arap'ın koyduğu vad' dan dışarı çıkar. (Arap kurallarına karşı olur). Konuşanlar arasında şekiller hareketler kaybolur. Hareketlerin peşpeşe gelmesi halinde Arap dilini konuşanların arasında bir birliktelik olmaz. Ancak her konuşan istediği şekilde hareke getirir. Kimisi faili mansup yapar kimisi mecrur yapar. Bu dilde bunu yapar. Çünkü yeni nesil dili anlama esnasında belirli bir kaide kural bulamaz. Birbirleriyle konuşmalarında hareketlerin görevini de bilemezler.

2. Dr. İbrahim Enîs'in görüşü:

İbrahim Enîs de Kutrub'un yürüdüğü yolda yürüdü. Hatta peşinden üzerine eklercesine dolanıp gitti. Şöyle ki; "kelimelerin sonunun hareketlendirilmesi -Allah en iyisini bili- ister şiir olsun ister nesir olsun sözde (kelamda) valsın sıfatlarından biridir. Konuşmacı cümlesinin (sözünü) bitirirken bu hareketlere ihtiyaç duymaz. Aksine kelimenin sonunda sükûn diye adlandırılan hareke üzerine durur. Aslen her kelime bu sükûn ile bittiği ortaya çıkmış olur. Mütetekellim (konuşmacı) kelimeleri, vasl etmek (geçiş yapmak) için zaruret dışında harekelemeye gerek görmez."¹¹

İbrahim Enîs burada i'rab hareketlerinin failiyyet, mef'ûliyyet ve benzeri şeylere delalet etmeyeceği görüşündedir. Ancak bu hareketler, kelimelerin birbirine geçişi için ihtiyaç duyulan (gerek görülen) hareketlerdir. Şu halde bu hareketler sözü vasl etme anında iki sakin harfin bir arada gelmesinden kurtulmak için gelir. Failiyyet, mef'ûliyyet ve benzeri şeyler ise, cümledeki sırasına bakımından her birinin yerine göre faydalanılır.

Hareketlerin farklı olması ise iki âmilin (etkenin) durumuna göre tabi olur:

Birincisi: Belirli hareketler için bazı harfleri seçmek. Fetha için boğaz harflerini seçmek gibi. يسأل - يسأل gibi.

¹⁰ a.g.e., s. 70-159.

¹¹ Enîs, Dr. İbrahim, *Min Esrâri'l-Arabiyye*, 3. Baskı, Mektebetu'l Enclü el Mısıriyye 1951, s.208.

İkincisi: Birbirine yakın hareketleri birbirine uydurmaya (uyumlu yapmaya) yönelmek.¹²

Yukarıda geçenlerden anlıyoruz ki, İbrahim Enîs, Bu ifadesini şiire ve nesre uygulamaya çalışıyor. Bu nedenle de kelimelerin sâkin olarak nutk (telaffuz) edildiği görüşündedir. Fakat vasl durumunda mütekellim (konuşmacı) harekelemek istediği ya da birbirine yakın harflere uygun bir hareke getirir. Diğer hareketlere de uygun düşer.

Dr. Muhammed Abdulhalık Adîme de bu görüşü şu açıklamasıyla yalanladı (reddetti): "İbrahim Enîs kelimelerin sonundaki hareketleri birbirine yakın saydı. Fakat bu yakınlığın kurallarını ve sınırlarını açıklamadı. Bu konuda sorulduğu zaman mırıldanıp gevelemektedir. Kendinden önceki son harfin harekesinin ona göre birbirine yakınlığının arası açıkça belli değil. Zaman zaman son harfi kendinden sonrakinin harekesiyle hareketlendirmektedir."¹³

Nitekim Dr. Mehdî el-Mahzûmî de Dr. İbrahim Enîs'in görüşlerini reddetmektedir. Arap lehçelerinin durma (vakf) esnasındafarklılıklarını yorumlayamayız. Örneğin EzdEssurrât lehçesinde merfû' üzere durulduğunda vav imiş gibi uzatılır. Kesra üzere durulduğunda ya imiş gibi kesra üzere uzatılır. Bu konuda şöyle diyor: "Mütekellimin kastettiği manaya işaret eden bir hareke değil, hatta birçok defa kelimelerin birbirine geçişi (bağlamak) için kendisine ihtiyaç duyulan bir hareke değilse, o halde " خالد " lafzı üzerine nasıl vakf edilir. Bu da Ezd es-Surra dilinde "Lugat-ı men yentazır" dilidir. Niçin üç cümle şeklinde de delaleti merfû' veya mansub veya mecrur olur? Niçin Delalet eden hareke kendinden önceki lâm'ın (lamel fiilin) harekesiyle uyumlu olarak kesra yapılmaz? Buna göre diyebiliriz ki, hareketler kelimelerin birbirine geçişliliği ihtiyacı için bir engeldir. Nitekim mütekellimin kastettiği manaya işaret eden değildir. Başarıyı engellemeyen sözdür."¹⁴

Bu karşıt görüşler süresince araştırmacı için Kutrub'un ve İbrahim Enîs'in sözleri başarılı değildir. (birbirine uymamaktadır). Delalet bakımından farklı cümleler arasında İ'rab ile öne çıkan hareketler Arapça ile uyumlu değildir. Nitekim konuşmacının cümlede manayı bozmaksızın ve karışıklık olmaksızın kelimelerin yerlerini takdim-te'hir yoluyla değiştirebilmesine büyük bir fırsat vermektedir.

3. Müsteşriklerin görüşleri:

Müsteşrikler tarafından İ'rab eleştirisiyle karşılaşmıştır. Şöyle ki, Bazı müsteşrikler İ'rab olgusu Edebiyat dışında gözetilmesi gereken bir unsur değildir. Şiiriyle, hitabetiyle ve nesriyle. modern (yeni) lehçeler ise asırlardan beri Araplaşmış değildir. Ancak İ'rab'dan beridir. O konuda şüpheye dayandırmıyorlar.

¹²Elfekî, Osman, *Muhadarât fi Ümmihâti'l-Masâdir*, 1996, (Yemen Mastır Talebelerine verilmiş konferans)

¹³Hilal, Abdulğaffar Hamid, *İlmu'l-Luğa Beyne'l-Kadîmve'l-Hadîs*, 3. Baskı, Matbaatu el-Cilavî, 1989, s. 406-251.

¹⁴el-Mahzûmî, Mehdî, *Medresetu'l-Kûfe ve Menhecuhâ fi Diraseti'l-Luğati ve'n-Nahvi*, Matbaatu Mustafa el-Halebî, 1989, s. 251.

Bu çalışma sürecinde bu şüpheyi sunmaya çalışacağız sonra da yeterli delillerle yalanlayacağız. Bu şüphe şunları temsil ediyor:

Müsteşrik Yahudi Kohen mantıklı ve akılcı bir delille; bu kaideler günümüzde gözetilmesi zor olan ince ve dallara (kollara) ayrılmıştır. Belki de uygulaması mümkün görülmemektedir. Çünkü önemli (büyük) bir miktarda dikkati gerektirmektedir. Cümlelerin öğelerini gözetmek gerekmektedir. Birbirleriyle olan bağlarını gözetmek gerekmektedir. Günümüz lehçelerinde bunların gözetilmesi mümkün değildir. Çünkü günümüz lehçeleri kolayca meyillidir. Kolaylığı amaçlar ve icaza etki eder.¹⁵

Kohen'in zikrettiği bu delilin görüşü sihhate (sahihliğe) ve dikkate ihtiyaç vardır. Çünkü bu gibi benzer kaideler bize ve bizim dışımızdakilere göre zor sayılır. Fakat Arapça konuşan halis Araplara göre zor sayılmaz. Saf Arapça konuşanlarla Öğrenerek konuşanlar arasında ne kadar fark var. Nitekim Araplaşmış dil Arapların cahiliyye'de konuştukları dildir ve Kur'an-ı Kerimin dilidir ve Bütün Arapları kapsar. (Araplar arasında yayılmıştır).

Müsteşrik Alman Yuhan, Kohen'in görüşüne cevaben şöyle der: İ'rab Arapçanın sıfatlarından biridir ve dilsel özelliklerinden en eskisidir.¹⁶

Ancak Kur'an'ın bu i'ab ile olan bağlantısı hakikate rağmen yücedir. Öyle ki, Kur'an apaçık Arapça dilinde indirilmesi konusunda bütün insanlar hiçbir şüpheyi kabul etmediğini itiraf ederler. Ancak bu dile ve Kur'ana karşı müsteşriklerin kalpleri kin ile doludur. Bu hakikatin aksini söylerler. Bu Folorzer'in sözü içerisinde şöyledir: "Kur'an ilk önce i'rab olgusundan soyut olarak Mekke lehçesi ile inmiştir. Sonra âlimler o (Kur'an'ı) razı oldukları kaide ve ölçüler üzere ayıkladılar. Öyle ki, bu saf ve tatlı beyan ile okumaya başladılar. Fasih Atasözü haline geldi."¹⁷

Bu müsteşrikin düştüğü hatanın "Kureyş dilinin" "Mekke Lehçesi" olduğu görüşü olduğunu anlıyoruz. Belki de, o Kureyş dilinin Arap kabilelerinin en fasihi olduğunu kastetmektedir. Belki de i'rab'dan hali beri olduğunu kastediyor. Nitekim Nahiv ilmi Ku'an'ın nüzülü zamanında yoktu. Bu doğrudur. Nitekim Nahiv ilmi Kur'an'ın nüzülü sebebiyle ve hafızların onu ezberlemeleri sebebiyle sonra konmuştur. Fakat i'rab ile nahiv arasında fark vardır. Müsteşrik bunu idrak edemiyor. İki kavramı birbirine karıştırıyor. Zira i'rab, i'rab hareketleri olmasa da veya yerine gelecek bir harf olmasa da, sözün manaları arasında öne çıkaracak hareketlerle kaydetmek. Bu hataya bir çok müsteşrik düşmüştür. Delalet ettiği şeyi incelemeyen zahiri harfsal manasını anladılar. Bu da dili diğer benzeri dillerden ayıran sırlardan biridir.

Şimdi Kur'an ve sünnetten kaynaklanan bazı delilleri sıralayalım. İ'rabın bir rolünün olmadığı görüşüne sahip her sözü çürütüyor.

¹⁵ Vâfi, *Fıkhü'l-Luğa*, a.g.e. s. 211.

¹⁶ Es-Samerraî, *Fıkhü'l-Luğa el-Mukârin*, a.g.e. s.124.

¹⁷ Salih, Suphî, *Dirâsât fî Fikhi'l-Luğa*, 2. Baskı, Mektebet'l-Ehliyye, Beyrut, s.123.

Birinci olarak: Nebiy (ş.a.v.) Kur'ân okurken İ'raba gerekli önemin verilmesi konusunda teşvik etmiştir. İ'rabın özelliklerini açıklıyor: "Kim Kur'ân'ı Arapça olarak okur ve i'rab ile de okursa her biri için dört mülk vardır, her harfine yetmiş sevap yazılır."¹⁸

Ömer b. Hattab (r.a) şöyle der: "Kim Kur'ân'ı okur ve i'rabını yaparsa Allah katında ona şehit sevabı vardır." Abdullah b. Mesut (r.a)'den "Kur'ân'ı i'rab ediniz" rivayeti vardır.

Ebu Musa el-Eş'ari'nin katibi Ömer b. Hattaba mektup gönderiyor ve "Ebu Musa'dan" Ömer (r.a.) da ona şöyle yazıyor: "Allah'ın selamı senin üzerine olsun. Kâtibine bir kırbaç vur ve ona vereceğin iyiliğini bir sene geciktir."

Biliniyor ki, İ'rab terim manası olarak Hz. Peygamber döneminde ortaya çıkmamıştı. Ya da Ömer b. Hattab döneminde ortaya çıkmamıştır.¹⁹

İ'rab ile Arap dilini birbirine bağlayan bu hadislerden de açıkça görülmektedir ki, i'rab dili kapsamaktadır. Bu da daha önce zikrettiğimiz hakikate götürmektedir. O da şudur ki, i'rabın anlamı, mücerret olarak nahve delalet edenden daha büyüktür. Nitekim dilin fesahatini kastetmektedir. Nitekim o vakitlerde âlimler i'rab hareketlerini ve manayı eda etmedeki rolünü fark etmişler ve bundan sapanları eleştirmişler. Bunlar nahivcilerin kaideleri koymadan öncedir.

İkinci olarak: Kur'ân ancak i'rab edilerek anlaşılır:

Normal yazımı hareke ve i'rabsız olarak okuyabilirsiniz. Ancak Kur'ân-ı Kerimin durumu ve onu okumak farklıdır. "Kur'ân'ın sınırı sabittir. Onu hareke ve i'rabıyla okumak zorunludur. Okuyucunun sevabı ve günahı kaybolmasın diye manasıyla tedebbür etmesi (derince düşünmesi) zorunludur. Kur'ân-ı Kerimin lafızlarını indirdiği günden bu güne kadar hatta Allah'ın dilediği zamana kadar harekeyle okumanın kesin delili şu âyettir: [إِنَّمَا يَخْشَى اللَّهَ مِنْ عِبَادِهِ الْعُلَمَاءُ] (Allah'tan ancak âlimler korkar.) (Fâtür Sûresi, âyet.29) [أَنْ اللَّهُ بَرِيءٌ مِنَ الْمُشْرِكِينَ وَرَسُولُهُ] (Allah ve rasûlü müşriklerden beridir.) (Tevbe sûresi, âyet.3) [وَإِذْ بَتَلَىٰ إِبْرَاهِيمَ رَبَّهُ بِكَلِمَاتٍ] (Bir zamanlar rabbi İbrahim'i bir takım kelimelerle sınıdı (denedi).) (Bakara sûresi, âyet. 124)

İşte Kur'ân ile diğer ilimler arasındaki fark budur. Çünkü o Allah'tan indirilmiş bir vahiydir. Ancak indirildiği şekliyle okunur. Onu okuyan kimse ister kıraat ister kelimeleri bakımından olsun değiştirmesi caiz değildir.

Bu fasih Arapçanın kendisini cezp ettiği (etkilediği) müsteşriklerden Corc Sarton gibilerine bir cevaptır ki, Folzer şöyle iddia ediyordu: "Vahiy, Rasûlullah (s.a.v.)'e Arapça olarak indirilmiştir. Böylece Arapça, Allah'ın dili vahyin dili ve cennet ehlinin dili olmuştur."²⁰

Üçüncü olarak: İlk Araplar tabiatıyla fasih idiler ve onların dili şâhit olarak alınır:

¹⁸ er-Râzî, Fahrettin, *Fedaili'l-Kur'ân ve Tilavetuhu*, Hadis no: 99.

¹⁹Abduttevvab, Ramazan, *Fusul fi Fikhi'l-Arabîyye*, 3. Baskı, Mektebetu'l-Hanci, Kahire 1987, 387-456; es-Seyyid, Dr. Fadl Rabbih, *Fikhu'l-Luğa Matabiu's-Sekafeti*, Beyrut trz., s. 77.

²⁰ Dr. Fadl Rabbih, *Fikhu'l-Luğa Matabiu's-Sekafeti*, Beyrut trz., s. 92-95.

Câhiliye dönemindeki ve İslam'dan hemen önceki Araplar katıksız saf Araplardı. Bu nedenle onlar zorlanmadan ve öğrenme gereği duymadan tabiatıyla Arapça ve harekeli olarak konuşur telaffuz ederlerdi. Öyle ki, dilleri başka dillerden etkilenmemişti. Ancak daha sonra bu saf ve katıksız dillerine etki edilmişti. Sahabe-i Kiram da Kur'ân-ı Kerimi Rasûlullah (s.a.v.)'in ağzından aldıkları gibi harekesiyle beraber okurdu. Arapların en fasihi olan Velid b. Muğîre'yi de Kur'ân'ın fasih olduğunu itiraf etmeye sevk etmişti. Bu konuda fasih dillerinden daha üstün olduğunu itirafa sevk etmişti.

Dördüncüsü: Kur'ân-ı Kerimi okumada farklı lehçelerin olması:

Kur'ân-ı Kerimin nüzulünden sonra "Her taraftan Arap kabileleri Rasûlullah (s.a.v.)'den Kur'ân öğrenip okumaya geldiler. Her kabile kendi kıraati ve lisanı üzere gidiyordu. Çünkü biliyorlardı ki, çocuk genç ve ihtiyar herkesin doğduğu ve konuştuğu dilleri değiştirmek çok zordur. Niteki Hz. Peygamberin şu meşhur hadisi vardır: "Kur'ân yedi harf üzere indirilmiştir. Dileğiniz harf üzere okuyunuz."²¹

Gerçekte bu kabilelerin hepsi de Arap'tır. Fakat mera ve otlak yerler araştırıp geniş yarımadaya dağılmaları neticesinde dilleri çeşitlenmiştir. Tercih edilen görüşe göre Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: "Harften maksat dildir." Ebû Ubeyd ve Ebu'l-Abbas demişlerdir ki, Arapların yedi dili üzere indirilmiştir. El-Ezherî, Ebu'l-Abbas'tan rivayet ettiğine göre, Kur'ân'ın yedi harf üzere inzali hakkındaki sözü konusunda sorulduğunda; Arapçadan başka bir şey değildir. Dedi."²²

Bu ruhsat Rasûlullah (s.a.v.)'in döneminden sonra bitti. Ondan sonra daha diğer dillerle okumak caiz değildir. Çünkü bu ruhsat, kabilelerin dillerinin farklı olmasına rağmen İslam'a girmeleri ve alışık oldukları dilleri terk etmelerinin zorluğu neticesinde verilmişti. Ancak Hz. Osman (r.a.)'ın Mushafı yazdırıp çoğaltması ve dağıtmasından sonra bitmiştir. Nitekim "Hz. Ömer bir adamın " حتى حين " şeklinde okuyacağı yerde " عتي حين " şeklinde okuduğunu duyunca, bunu kim okudu? Diye sordu. Abdullah b. Mes 'ud, dediler. Hz. Ömer de Abdulla İbni Mes 'uda "Muhakkak ki Kur'ân Kureyş dili üzere inmiştir. Hüzeyl dili üzere artık okutma..." şeklinde bir mektup yazmıştır.²³

İkinci Grup: İ'rab'ın manadaki rolü görüşünü savunur:

Bu grup Arapça'da i'rabın varlığını itiraf eder. Manayı ifade etmede, keşfetmede, karışıklığı gidermede ve bir çok durumlarda kapalılığı gidermede etkisinin olduğunu kabul ederler. Nitekim kelimenin cümledeki vazifesini kaybetmeden takdim-te'hir açısından kelimeye özgürlüğünü verme konusunda i'rab'ın önemli bir özelliği taşıdığı görüşündedirler. Bu özelliği ile diğer dillerden ayrılır. Çünkü diğer dillere rağmen muarreb (i'rab'a dayalı) bir dildir. Diğer

²¹ A.g.e. s.94-95.

²² Dr. Abdulcili Abdurrahim, *Lügatu'l-Kur'âni'l-Kerim*, 1. Baskı, Mektebetu'r-Risâle, Ürdün 1981, 93-622.

²³ Dr. Ramazan, *Fusul fi Fikhi'l-Arabiyye*, a.g.e. 1987, s. 379-456.

dillerde kelime bir tek rütbeye (sıra-konum) sahiptir. Bu özelliği ile de i'rabın kendisine verdiği murunetten büyük bir kısmını kaybetmesidir.

İ'rab hareketleri manaya delalaet eder sözü bir çok nahivcinin sözüdür. Ez-Zeccâcî şöyle der: "İsimlerin manası aslı olmasaydı, fâil, mef 'ûl, muzâf ve muzâfun ileyh olur, ve de şekil ve yapısı itibariyle de bu manaya delalet etmezdi. Aksine müşterek (ortak) olup i'rab hareketleri bu manalardan kaynaklanır."²⁴

Ez-Zeccâciye göre isimler, fâil, mef 'ûl ve benzeri şekillerde gelir ancak bunlara delalet eden bir işaret yoktur. Ya da birbirlerinden ayırt eden i'rab'dan başka bir şey değildir. Şöyle ki, bu süre içinde isimleri tanırız. Nitekim bu i'rab ihtiyaç anında dilde genişlik sayılan takdim-te'hir yapma fırsatı da verir.

İbn-i Cinnî de i'rabın, karışıklık meydana gelmeyecek şekilde lafızlarla manayı açıkladığı görüşündedir. Şöyle diyor: "i'rab lafızlarla mananın yerine geçer. Görmüyor musun? (أكرم سعيد أباه و شكر سعيد أبوه) sözünü işittiğinde birinin ref' diğerinin nasb halinde geldiğini bilirsin. Fâil ile mef 'ûlü bilirsin. Söz bir çeşit olarak gelse bile biri diğerinde anlaşılmaz olur."²⁵

Takdi-te'hir i'rabın Arapçaya kazandırdığı en önemli özelliklerindendir. O olmazsa araştırmacı fâil ile mef 'ûlü birbirinden ayırt edemezdi.

Ez-Zeccâcî bu konunun başka bir tarafını zikreder. Fâilin ref', mef 'ûlün de nasb olduğunun illetini açıklayarak bu meseleye başka bir açıdan bakar. Şu sözleriyle: "ikisi arasındaki farkı açıklamak için o yapılmıştır. Sonra kendi kendine sordu: Niçin durum bunun aksine olmaz? Cevap verir: bu onlar için daha basiretlidir. Çünkü fiilin bir fâili vardır. Birkaç mef 'ûlü vardır. Bu da fâili azlığından dolayı merfû' yapmaya sevk etmiştir. Öyle ki, ağır olanları kelimalarında az kullanır, mef 'ûlün nasbini de sözlerinde hafif olsun diye çoğaltır."²⁶

Bu sunum süresince i'rabın manaya delaletine dikkat çekmek istiyoruz. Cümlelerin açıklanmasında büyük öneminin olduğuna dikkat çekmek istiyoruz. Fâil ile mef 'ûlü tanıdıktan sonra i'rabın olmazsa olmaz olduğuna dikkat çekmek istiyoruz. Bu yöndeki ilerleyişimize i'rabın önemine işaret eden bir kıssa ile devam edelim: "Ebu'l-esved ed-Düelî'nin kızı kendisine sordu: (ما أحسن السماء يا أبت؟) (أحسن) kelimesini merfû', (السماء) kelimesini de mecrûr olarak söyledi. Ebu'l-esved (نجومها) "yıldızları mı?" dedi. Kız hayır babacığım semanın güzelliğine şaşıyorum (hayret ediyorum-hoşuma gitti) Ebu'l-esved de böyle söyleme, şöyle de: (ما أحسن) (السماء يا أبت) "nasb" şeklinde söyle, dedi."²⁷

İbn-i Fâris de i'rab ile manalar ayırt edilir (belirlenir) ve mütekellimin (konuşmacının) özellikle birbirine benzer cümlelerin lafızlarında meydana gelecek kapalılığı gidermede belirgin özelliğe sahiptir. İbn-i Fâris şöyle der: "İ'raba gelince;

²⁴ Ez-Zeccâcî, *el-İzâh fî 'İleli'n-Nahv*, s. 96-159.

²⁵ İbn Cinnî, Ebu'l Feth Osman, *el-Hasâis*, c.1, thk. El-Hindâvî, Dr. Abdulhamid, 1. Baskı, el-Kutubu'l-İlmiyye, Beyrut 2001, 36-532.

²⁶ a.g.e., c.1, s.50.

²⁷ Abdulğaffar Hamid, *'İlmu'l-Luğa*, s. 262-406.

onda manalar birbirinden ayırt edilir. Mütakellimin maksadına vakıf olunur. Bu nedenle bir kişi " ما أحسن زيد " i'rabsız olarak derse " ضرب عمر وزيد " gibi olur. İ'rabı belirtilmediğinden maksadı ne olduğu bilinmez. Eğer derse ki; " ما أحسن زيدا أو ما أحسن زيد " o zaman istenilen manaya i'rabı ile ulaşılmış olur."²⁸

Bu isabetli bir görüştür. Çünkü i'rab yoluyla üç cümle elde ederiz; taacüb cümlesi, olumsuz cümle, istifham 8sorlu) cümlesi. Her birinin kendine ait özel manası vardır. i'rab yoluyla daha doğru bilinir.

Günümüz âlimlerinden prof. İbrahim Mustafa da i'rab hareketlerinin manaya delalet ettiği görüşündedir. Hatta i'rab hareketleri gibi yapısal hareketler de farklı manalara götürür. Ancak her hareketin belirli manaya işaret etmesine sınır koyar. Çünkü: "iddia eder ki; Arap nahivcileri i'rabı sadece lafzî hüküm kılarlar. Âmile tabi olur ve ondan etkilenir. İ'rab alametinden manaya bir işaret olduğu görüşünü kabul etmezler. Hatta herhangi bir anlaşılabilir tasvirinde de etkisini kabul etmezler. Ya da şekli üzere devam etmesini bırakmazlar."²⁹

Bu anlatımla İbrahim Mustafa Arapçada kelimenin sonundaki i'rab hareketinin mananın değişmesiyle farklılaştığını inkâr etmez. Ancak amilin lafzî gerekleriyle o manaya bağlayacağı anlaşılabilir bir manadan belirli bir lafza dönüşebileceğini inkâr eder. Çünkü bu kayıtlama (bağlantı) nahivcilerin tertip ve te'liflerini bozacağı görüşündedir. Bu görüş, nahivcilerin takdirler konusundaki aşırılıkları önünde bir yöndür. Nitekim anlaşılabilir manadan belirli bir lafza nakletme gereksinimi sebebidir.³⁰

İbrâhim Mustafa'nın her i'rab hareketi için belirlediği manaya gelince; ona göre Zamme isnad alametidir, kesra, izafet alametidir, fetha ise herhangi bir manaya delalet etmez. Fakat o isnad ve izafet dışında kendisine ihtiyaç duyulan kabul görmüş hafif harekedir. Bu nedenle fetha özellikle lafzın ortasında ise hafif harekedir. Söz arasında ve ona getirilen şahitlerde Araplar bazı yerlerde sükûndan fethaya geçilebileceği görüşündedirler. Örneğin, " فِئْرَة وَحِئْرَة " kelimelerinin çoğul yapılmasında " فِئْرَات وَحِئْرَات " müfret halde iken aynel fiil sâkin iken çoğul yapıldığında yine sükûn üzere kalması gerekirken fetha yaptılar. Çünkü cem-i müennes sâlimler müfret şeklinde getirilir.³¹

Akkad'a göre: bu söz takdir konusunda nahivcilerin üsluplarına itiraz ederken hatalı kıyas olarak sayılır. Çünkü sükûn burada ağır gelmemektedir. Ancak ağır gelen harekeden sükûna geçiştir. Sonra da sükûndan harekeye geçiştir. Fetha ile zamme arasında da bir fark yoktur. Çünkü onlar aynel fiilin sâkin olmasının yerine (bedel Olarak): " الحِجْرَات وَالغُرْفَات وَالقُبْلَات " şeklinde şöyle derler.

²⁸ İbn-i Fâris, *es-Sahibî fi Fikhi'l-Luğa*, a.g.e. s. 190.

²⁹ Dr. Abdulğaffar Hamid'in, *'İlmu'l-Luğa* adlı eserinden nakil, a.g.e., 272-406.

³⁰ el-'Akkad, Abbas Mahmud, *Eştâtü Müctemi 'Âtin fi'l-Luğati ve'l-Edeb*, 1. Baskı, Daru'l-maârif, Mısır 1988, s.30-156.

³¹ el-'Akkad, *Eştâtü Müctemi'ât*, a.g.e., 32-156; el-Fekî, Dr. Osman, *Muhadarât fi Ümmi'l-Masâdir li Tullâbi'l-Mâcistir*, Yemen 1996.

Çünkü harekede devamlılık birdir. Farklı hareketler arasında intikal etmekten (geçiş yapmaktan) daha kolaydır.³²

Nitekim İbrahim es-Semerrâî de İbrahim Mustafa'nın fethanın uygun olmadığı sözüne itibar eder. Gariptir ki özel ilmî bir senede dayanmamaktadır. Fetha bir çok sâmi dillerinde nasbe delalet etmektedir. Onun zikrettiği bu mübahlığa bir sebep yoktur.³³

İbrahim Mustafa'nın söylediği bu görüş ve getirmeye çalıştığı yeni şeyler reddedilmiştir. Çünkü nahivciler açıkça zammeyi fâiliyyet, fethayı mef 'ûliyyet ve kesrayı da izafet alameti olarak kararlaştırmışlardır. Bunu İbn Malik'in sözlerinden anlıyoruz.³⁴

ورفعُ مفعولٌ به لا يلبسُ مع نصب فاعلٍ رَووا فلا تقس

"mef 'ûlün bihin ref' edilmesi fâilin nasb edilmesiyle karışmaz rivayet ettiler, kıyas etme."

Bu beytin manası, ref' fâiliyyet alametidir. Nasb ise mef 'ûliyyet alametidir. İkisinden biri alametsiz geldiğinde her birinin alameti diğerine verilmesi vâizdir. Şu örnekte olduğu gibi: " خرق الثوب المسمار " (elbiseyi çivi yırttı - elbise çiviyle yırtıldı.) her iki anlamda câizdir.

İbrahim Mustafa bu görüşüyle yeni bir şey getirmemiştir. Ancak bu ifadeyi Zemahşeri'nin el-Mufassal adlı eserinden almıştır. Nitekim Zemahşeri şöyle diyor: "Ref' fâiliyyet alametidir. Fâil bir tektir. Tek olmasaydı ref' olmazdı. Mübteda ve haberi, İne ve kardeşleri'nin haberi, cinsini nefy eden Lâ, leys'e'ye benzeyen mâ ve lâ'nın ismi, ve fâile mülhak olanlar gibileri, mukarebe fiillerinin isimleri ile, mef 'ûliyyet üzere nasb olunanlar, mef 'ûl beş şekildedir. Geri kalan mansuplar da mef 'ûle mülhak olanlardır. Cerr ise izafet alametidir."³⁵

Bu meseleyi sunmayı bitirirken i'rabı ilgilendiren ve Arap dilindeki rolü konusunda benim için açıklığa kavuşmuştur ki, bu kavram farklı kaynaklarda zikredilmiştir. Geniş anlamıyla fesâhata ve beyana işaret etmektedir. Bunun aksini söyleyenler, Arap dili aleyhine tahammül açısından özellikle haksızlık etmektedirler. Arap dilinin bir çok özelliği bu geniş anlamıyla irtibatlıdır. Öyle ki onu alışkanlık haline getirmişlerdir. Onunla cümlelerin öğelerinde dinleyen veya okuyucuya durumu karıştırmadan takdim ve te'hir yaparlar.

Şimdi Arapça kaynaklardan bazı örnekler sunacağız. Sunum esnasında i'rabın manaya etkisini yerine geçenleri ve açıklayıcı bir açıklama yapacağız:

İlk önce Kur'ân-ı Kerim

Kur'ân-ı Kerim'de bu kavramın türevlerine işaret eden âyetler gelmiştir:

[إِنَّا أَنْزَلْنَا قرآنًا عربيًّا لعلَّكُمْ تَعْقِلُونَ] Yusuf Suresi, ayet. 2.

[لِسَانٌ الَّذِي يُلْحَدُونَ إِلَيْهِ أُعْجَمِيٌّ وَهَذَا لِسَانٌ عَرَبِيٌّ مُبِينٌ] Nahl Suresi, âyet, 103.

³² el-'Akkâd, *Eştâtü Müctemi'ât*, a.g.e., 34-156.

³³ es-Semerrâî, *Fıkhul-Luğa el-Mukârin*, a.g.e., s. 123.

³⁴ el-Eşmânî, Ali b. Muhammed, *Şerhu'l-Eşmânî 'alâ elfiyeti İbn-i Mâilik*, c.1, Mektebetü'l-İman, Kahire trz., s.31-576.

³⁵ İbn Ya 'iş, Ebu'l-Bekâ Muvaffakuddin ya 'iş b. Ali, *Şerhu'l-mufassal*, c.1, Daru'l-kutubi'l-İlmiyye, Beyrut 2001, s. 72.

[وَكَذَلِكَ أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ قُرْآنًا عَرَبِيًّا] Şûra Suresi, âyet, 7.

Bu âyetler Kur'ân'un Arapça olduğunu vasf ediyor. En güzel bir şekilde onu öğrenmeye davet ediyor. Kusursuz olarak fesâhat ile irtibatına işaret ediyor. Vurgusuna açıkça dikkat ederek okuyanın da Kur'ân'ın i'rabının sevabını kaybetmeyeceğine işaret ediyor.

Nitekim bazı âyetlerin i'rabı değiştiğçe manası da değişir. Bunun sebebi kıraat ve benzerleridir. Buna örnek de şudur:³⁶

1. [وَوَصَّىٰ بِهَا إِبْرَاهِيمُ بَنِيهِ وَيَعْقُوبُ] Bakara Suresi, âyet, 132.

Bu âyette atıf okuyucuyu yanıltabilir. Ancak onu bu yanılgıdan i'rab kurtarır. Okuyucu İbrahim mi Yakuba atfedilmiştir? Bilmez. O zaman mana; [وَوَصَّىٰ بِهَا يَعْقُوبُ بَنِيهِ أَسُوءَ بَابِرَاهِيمِ] onunla Yakup oğluna İbrahime örnek olduğunu vasiyet etmiştir. Yoksa "بنیه" kelimesine mi atfedilmiştir? Bu durumda mana; [وَوَصَّىٰ بِهَا إِبْرَاهِيمُ بَنِيهِ وَوَصَّىٰ بِهَا يَعْقُوبُ] şeklinde "بنیه" cümlesinde olur.

2. [يَا لَيْتَنَّا نَرُدُّ وَ لَا نَكْذِبُ بَايَاتِنَا] En 'âm Suresi, âyet, 27.

[يَا لَيْتَنَّا نَرُدُّ وَ لَا نَكْذِبُ] şeklinde ref' olarak da okunmuştur. [يَا لَيْتَنَّا نَرُدُّ وَ لَا نَكْذِبُ] şeklinde "Keşke geri gönderilsek ve yalanlamasak" anlamında okunmuştur. [لَا نَكْذِبُ] şeklinde nasb üzere okunmuştur. Manası ise; [لَيْتَنَّا يَكُونُ لَنَا عَوْدٌ إِلَى الْحَيَاةِ] tasdik ve imanı ifade eden "keşke bize hayata döndürülmek olsaydı."

Bu iki örnekle yetiniyoruz. Çünkü bu ikisi ile i'rabın rolünü ve manaya yönük rolünü anlamış olduk.

İkinci olarak: Hadis-i Şerifler:

İ'rabın konusunu, manası ve delaleti konusunu konuştuğumuz sürece Rasulullah (s.a.v.)'den bazı örnekler sunacağız. Bu örnekler bize Kur'ân-ı Kerim'i okurken Fasih dile ve feshata götürecektir rolünü sunacağız.³⁷

1. [أَعْرَبُوا الْقُرْآنَ وَالتَّمَسُّوا غُرَانِيهِ]

2. [مَنْ قَرَأَ الْقُرْآنَ بِأَعْرَابٍ فَلَهُ أَجْرٌ شَهِيدٍ]

3. [أَعْرَبُوا الْكَلَامَ كِي تَعْرَبُوا الْقُرْآنَ]

Rasulullah (s.a.v.) Kur'ân-ı Kerim'i i'rab üzere okumaya çok özen gösterirdi. İ'rabın sınırlı nahivsel manası olmasına rağmen. Onun döneminde bilinmiyordu. Ancak Fesahat ve beyanı kastediyordu.

Üçüncü olarak: Arapların sözleri:

1. Zerkeşi şöyle der: Kur'ân'ı vurgulayarak ve i'rab ile okumak müstehaptır. İ'rabdan maksat fesahat ve beyandır.

2. Malik İbn-i Enes de şöyle der: İ'rab kelamın süsüdür. Dillerinizi süsten alıkoymayınız.³⁸

Nitekim i'rabın rolü cümlede istenen manaya yönelince açığa çıkar. Örneğin: birisi " فَلَانَ مَتَّهَمٌ بِقَتْلِ السَّانِقِ وَابْنِهِ " şeklinde bir cümle kursa, "ابنه" kelimesi

³⁶ Nâsif, Ali en-Necdî, *Min Kadâya en-Nahvi ve'l-Luğati*, Mektebetu Nahda, Mısır, Kahire trz., s. 16-159.

³⁷ Cemil, *el-İ'rab ve'l-Bina*, s.20-255.

³⁸ A.g.e., 21-255.

neye atfedilmiş olduğu bilinmez. “ فلان ” “kelimesine atfedilirse katil olur.” mi yoksa “ السائق ” “kelimesine atfedilirse öldürülen olur.” şeklinde midir?

Eğer “ فلان ” ye atfedilirse merfû' olur. Eğer “ السائق ” e atfedilirse mecrur olur. Bu da bir ibarede farklı manalarda açık ve seçik olmasında i'rabın önemine işaret eder. Eğer i'rab olmazsa mana ve delalet bakımından “ ابنه ” kelimesini koyarak manayı kesmiş olurlar.

Denebilir ki, “ كانت الشمس طالعة والمطر منهم ” Okuyucu “vav”ın atif edatı mı hâliyemi olduğunu bilmez. Atif olursa; buna göre “yağmur akıcı” anlamına gelir. Yani güneşin doğuşunu ve yağmurun akıcılığını kasteder. Hâliye olursa; “Yağmurun aktığı (yağdığı) durumda güneşin doğuşu”nu kastetmiş olur.³⁹

Sonuç olarak şu neticeye varıyoruz:

1. Alimler i'rabın manadaki rolünü inkar ettiler. Bunlar bazı Arap ve müsteşriklerden oluşmaktadır. Bu konuyu sunarken getirdikleri delilleri ikna edici şekilde çürüttük.

2. Alimlerin çoğu i'rabı ve manadaki rolünü kabul ettiler. Bunların çoğu Arap dili alimleridir. Bunların görüşlerini Kur'ân-ı Kerim ve Arapların sözleriyle destekledik. Bu da Arapçayı ayakta tutanın fesahat olduğunu göstermektedir. Öyle ki, İrab, onsuz direğinin olmayacağını oluşturmaktadır.

3. Kur'ân-ı Kerim Arapça gelmiştir. Rasulullah (s.a.v.) de onu Rabbinden öylece almıştır. Sonra da onun ağzından ashabı Arapça olarak aldı. Bazı âyetler vardır ki, i'rabsız manası anlaşılmaz. Bu kavramın nahiv alimlerinin kaideleri koymadan önce ve en eski olduğuna işarettir.

4. Bu kavramdan maksat, fasih, açık ve seçikliklidir. Bu nedenle de bu kavram lafzın (kelimenin) yapısında bir bağ veya karşıtlık oluşturmaz. Ancak manası daha kapsayıcı ve daha büyüktür.

5. Bazıları i'rabın zor olduğu iddiasıyla Arap dilinden kaldırılması çağrısında bulunmaktadır. Bu görüşü kabul etsek Kur'ân-ı Kerimi, hadis-i şerifleri ve Arapların miras bıraktıkları sözleri temsil eden bu koca mirasla nereye gideriz. Ki bunlar Arapçadır.

6. Biz bunlardan kaçınmaya niyetliyiz. Günlük hayatımızda da tetikte olmalıyız. O halde bunu neden dile tatbik etmiyoruz. Ve niçin kitabını indirerek bizi birleştirdiği, bizi oluşturan ve geçmişten gelen mirasımızı temsil eden bu i'rabı tanımıyoruz.

Tavsiyeler:

İ'rab geniş ve farklı alanlara ayrılan bir konudur. En geniş taraflarıyla elde edilmesi ve araştırılmasıyla düzeltilir. Bu da şu araştırma süresince elde edilir:

1. Arapça cümlede delalet ve şekil bakımından rolü.
2. Farklı alanlarıyla anlama görevi ve benzeri rolü.

³⁹ Ali en-Necdî, *Min kadâya el-luğati ve'n-nahvi*, s. 17-159.

KAYNAKLAR

- İbn Manzur, Ebü'l-Fazl Cemâlüddîn Muhammed b. Mükerrrem b. Alî b. Ahmed el-Ensârî er-Rüveyfî, *Lisânü'l-'Arab*, Dâru Sadr, Beyrut, (عرب) maddesi.
- Fîrûzâbâdî, Ebü't-Tâhir Mecdüddîn Muhammed b. Ya'küb b. Muhammed el-Fîrûzâbâdî, *el-Ğâmûsü'l-Muĥîit*, (عرب) maddesi, zabt ve tahk.: Muhammed el-Bâkî'î, Dâru'l-fikr, Beyrut 1995.
- Aluş, Cemil, *el-İ'rab ve'l-Binâ'Dirâsetun fî Nazariyyeti'n-Nahvi'l-'Arabî*, 1. baskı, Muessesetu Câmîati Beyrut 1997.
- Sîbeveyhi, Ebû Bişr 'Amr b. 'Osman, *el-Kitâb*, thk, Harun, Abdusselam, Dâru'l-kalem, Beyrut 1966.
- Vâfî, Ali Abdulvahid, tsz., *Fî Fıkhî'l-Luġa*, 8. Bask., Dâru'n-nahda, Mısır.
- İbn Fâris, Ebu'l-Hasan Ahmed b. Fâris, *es-Sâhibî fî Fıkhî'l-Luġa*, thk. Es-Seyyid Ahmed Sakr, Matabaatu'l-Halebî 1975.
- İbn Kuteybe, Muhammed b. Abdullah b. Müslim, *Te'vîlu Müşkili'l-Kur'ân*, 2. Bask. Dâru't-Turâs, Kahire 1973.
- ez-Zeccâcî, Abdurrahman b. İshak, *el-İdâh fî 'ileli'n-Nahv*, thk. El-Mübârek, Dr. Mazin, 3. Bsk. Dâru'n-nefâis, Beyrut 1979.
- Enîs, İbrahim, *Min Esrâri'l-Arabiyyeti*, 3. Baskı, Mektebetü'l-Enclu'l-Mısriyye 1901.
- er-Râzî, Fahrettin, *Fedaili'l-Kur'ân ve Tilavetuhu*, Hadis no: 99